

سلام پوهنتون
د شرعیاتو پوهنځی
د فقهې او قانون د ماسټرۍ پروګرام

د افغانستان اسلامي امارت
د لوړو زده کړو وزارت
د علمي چارو معین

افغاني ودیز دودونه او اغېزې یې

د اسلامي شریعت او مدني قانون په رڼا کې

(د ماسټرۍ د تحصیلي لوري تیږیس)

محصل: غوث الدین باز
لارښود استاذ: دکتور محمد مزمل اسلامي

کل: ۱۴۰۱ هـ ل - ۱۴۴۳ هـ ق

سلام پوهنتون

د شرعیاتو پوهنځی

د فقهې او قانون د ماستری پروگرام

د افغانستان اسلامي امارت

د لوړو زده کړو وزارت

د علمي چارو معینیت

افغانی و دیز دودونه او اغېزې

یې

د اسلامي شریعت او مدني قانون په رڼا کې

(د ماستری د تحصیلي دورې تیزیس)

محصل: غوث الدین باز

لارښود استاد: دکتور محمد مزمل اسلامي

کال: ۱۴۰۱ هـ ل – ۱۴۴۳ هـ ق

صلاة الاضلاع

سلام پوهنتون

د شرعیات او قانون پوهنځی

د فقه او قانون د پیاوړتیا

د ماستری بورډ

تصدیق نامه

ښاغلی غوث الدین د غلاب الدین زوی د ID: SH-MSF-98-514 نمبر لرونکی، د فقه او قانون د اوسې دورې محصل د ماستری مرحلې رساله چې عنوان یې: الفقاه و دینار دودونه او اغیزې یې د اسلامی شریعت او مدنی قانون په رڼا کې د چهار فقهی ورځ په ۷ / ۱۰ / ۱۴۰۱ هـ ل نېټه یې په بریالیتوب سره دفاع کړه او د حکم پلاوي د ارزونې پر اساس د ۹۲ (نورو په عدد) دو لویو (نورو په حروفو) مستحق وگرځید، له الله تعالی څخه ورته د لازياتي بریا غوښتونکي یو.

د حکم پلاوي اعضاء:

ردیف	داستاډ نوم	عضویت	لاسلیک
۱	دکتور محمد یونس ابراهیمی	د حکم پلاوي عضو	
۲	دکتور نجیب الله صالح	د حکم پلاوي عضو	
۳	دکتور محمد مزمل اسلامی	لارښود او د حکم پلاوي مشر	

علمی مرستیال

د ماستری د بورډ آمر

د بحث لنډيز

پدې بحث کې واده د اسلام د سپيڅلي شريعت، د افغانستان د مدني قانون، او د افغاني ټولني د گڼو ډول ډول دودونو په رڼا کې په تفصيلي توگه تر څېړني لاندې نيول شوي او دا چې افغاني دودونه پر وډونو او د هغو په وروستيو موخو او اهدافو باندې څه ډول مثبتې او منفي اغيزې لري، څېړنه په دې برخه باندې ځانگړی تمرکز کوي.

په افغاني ټولنه کې د دودونو قضيه خورا مهمه قضيه ده چې بالفعل ټولنه ورسره لاس او گربوان ده، وودنه يې نېغ په نېغه تر خپلو مثبتو او منفي اغيزو لاندې راوستي دي، د همدې لپاره دغه موضوع د څېړني لپاره وټاکل شوه، د موضوع له طبيعت سره سم د څېړني منهج استقرابي او توصيفی غوره شوی دی.

دا چې افغاني ټولنه له سل هاو کلونو را په ديخوا يوه اسلامي ټولنه ده، نو الحمدلله په دې ټولنه کې په وډونو کې داسې دودونه شتون لري چې هغه مثبت او ښه دودونه دي که هغه د کوژدې، واده او يا هم له واده څخه وروسته مرحلو کې وي. د داسې دودونو اغيزې د فرد، کورنۍ او ټولني په ښه ژوند تيرولو کې مثبتې ليدل شوي دي او هم د ښه ژوند سبب او باعث گرځېدلي دي.

داسې ښه دودونه اسلامي شريعت او مدني قانون نه يوازې دا چې تاييدوي بلکې د اجر او ثواب وعده يې هم د عمل کوونکي سره کړې ده او کله ناکله اسلامي شريعت او مدني قانون په خپلو پيروانو امر هم کړی دی چې دغه کارونه عملي کړي، تر څو د اسلامي شريعت او مدني قانون هغه اصلي مقصد چې د انسانانو مصالح دي په ښه شکل رعايت شي.

خو بل طرف ته په ډېر تاسف سره دا هم بايد وويل شي چې زمونږ په دې ټولنه کې له پخوا راهيسې په وډونو کې داسې ناوړه دودونه هم شتون لري چې د کوژدې، واده او له واده وروسته ټول مراحل يې سخت کړي دي او د داسې ناوړه دودونو ناوړه اغيزې زمونږ په ټولنه کې په فردي، کورني او ټولنيز ژوند کې پرې ايښي دي.

اسلامي شريعت او مدني قانون نه يوازې دا چې داسې دودونه ردوي، بلکې امر کوي چې له داسې ناوړه دودونو څخه بايد مسلمانان ځان خلاص کړي چې د انساني ژوند مصالح متحقق شي.

په دې بحث کې واده د اسلام د سپيڅلي شريعت، د افغانستان د مدني قانون، او د افغاني ټولني د گڼو ډول ډول دودونو په رڼا کې په تفصيلي توگه تر څېړني لاندې نيول کېږي او دا چې افغاني دودونه پر وډونو او د هغو په وروستيو موخو او اهدافو باندې څه ډول مثبتې او منفي اغيزې بڼندي، څېړنه په دې برخه باندې ځانگړی تمرکز کوي.

د بحث لنډيز ..... ب

لړلیک ..... ج

سریزه ..... Error! Bookmark not defined.

د موضوع اهمیت: ..... Error! Bookmark not defined.

د موضوع د ټاکلو لاملونه: ..... Error! Bookmark not defined.

د تحقیق پوښتنې ..... Error! Bookmark not defined.

لومړی: اصلي پوښتنه: ..... Error! Bookmark not defined.

دوهم: فرعي پوښتنې: ..... Error! Bookmark not defined.

د موضوع تاریخي مخینه: ..... Error! Bookmark not defined.

د تحقیق او څیړني کرنلاره: ..... Error! Bookmark not defined.

د تحقیق اهداف او موخي: ..... Error! Bookmark not defined.

د بحث خطه: ..... Error! Bookmark not defined.

لومړی فصل ..... Error! Bookmark not defined.

د واده دودونه شریعت او قانون ..... Error! Bookmark not defined.

لومړی مبحث: واده: ..... Error! Bookmark not defined.

لومړی مطلب: د واده پیژندنه: ..... Error! Bookmark not defined.

دوهم مطلب: د کورنۍ په جوړولو کې د خاوند او میرمنې رول: ... Error! Bookmark not defined.

درېیم مطلب - د خاوند او میرمنې حقوق: ..... Error! Bookmark not defined.

څلورم مطلب- د خاوند او میرمنې گډ مسئولیت: ..... Error! Bookmark not defined.

دوهم مبحث: دود یا عرف ..... Error! Bookmark not defined.

لومړی مطلب: د دود (عرف) پیژندنه: ..... Error! Bookmark not defined.

دوهم مطلب: د دود ډولونه: ..... Error! Bookmark not defined.

درېیم مطلب: د عرف د معتبر کیدو شرطونه ..... Error! Bookmark not defined.

درېیم مبحث- اسلامي شریعت: ..... Error! Bookmark not defined.

لومړی مطلب- د شریعت تعریف: ..... Error! Bookmark not defined.

دوهم مطلب- د شریعت مقصد: ..... Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined. .... درېمې مطلب- شریعت او واده:

Error! Bookmark not defined. .... څلورم مبحث: مدني قانون:

Error! Bookmark not defined. .... لومړی مطلب- د مدني قانون تعريف:

Error! Bookmark not defined. .... دوهم مطلب- د مدني قانون مقصد:

Error! Bookmark not defined. .... درېمې مطلب- مدني قانون او واده:

Error! Bookmark not defined. .... دوهم فصل

Error! Bookmark not defined. .... مثبت دودونه او اغيزې يې

Error! Bookmark not defined. .... لومړی مبحث : مثبت دودونه

Error! Bookmark not defined. .... لومړی مطلب د كوزدې د مرحلې مثبت دودونه

Error! Bookmark not defined. .... دوهم مطلب: د واده د مرحلې مثبت دودونه:

Error! Bookmark not defined. .... درېمې مطلب: له واده وروسته مثبت دودونه:

Error! Bookmark not defined. .... دوهم مبحث: اغيزې:

Error! Bookmark not defined. .... لومړی مطلب: د كوزدې د مرحلې د مثبتو دودونو اغيزې

Error! Bookmark not defined. .... دوهم مطلب: د واده د مرحلې د مثبتو دودونو اغيزې

Error! Bookmark not defined. .... درېمې مطلب: له واده وروسته د مثبتو دودونو اغيزې

Error! Bookmark not defined. .... درېمې مبحث: د مخكېنيو دودونو شرعي او قانوني حيثيت

Error! Bookmark not defined. .... لومړی مطلب: د كوزدې د مرحلې د مثبتو دودونو شرعي او قانوني حيثيت ..
defined.

Error! Bookmark not defined. .... لومړی: د كوزدې د مرحلې د مثبتو دودونو شرعي حيثيت:

Error! Bookmark not defined. .... دوهم: د كوزدې د مرحلې د مثبتو دودونو قانوني حيثيت:

Error! Bookmark not defined. .... دوهم مطلب: د واده د مرحلې د مثبتو دودونو شرعي او قانوني حيثيت ..
defined.

Error! Bookmark not defined. .... لومړی: د واده د مرحلې د مثبتو دودونو شرعي حيثيت:

Error! Bookmark not defined. .... دوهم: د واده د مرحلې د مثبتو دودونو قانوني حيثيت:

Error! Bookmark not defined. .... درېمې مطلب: له واده وروسته د مثبتو دودونو شرعي او قانوني حيثيت ..
defined.

Error! Bookmark not defined. .... لومړی: له واده وروسته د مثبتو دودونو شرعي حيثيت:

Error! Bookmark not defined. .... دوهم: له واده وروسته د مثبتو دودونو قانوني حيثيت:

Error! Bookmark not defined. .... درېمې فصل

Error! Bookmark not defined. .... منفي دودونه، اغيزې او شرعي او قانوني حيثيت

Error! Bookmark not defined. .... لومړی مبحث: منفي دودونه

Error! Bookmark not defined. .... لومړی مطلب: د کوزدې د مرحلې منفي دودونه

Error! Bookmark not defined. .... دوهم مطلب د واده د مرحلې منفي دودونه

Error! Bookmark not defined. .... درېیم مطلب: له واده وروسته منفي دودونه:

Error! Bookmark not defined. .... دوهم مبحث: د منفي دودونو اغېزې:

Error! Bookmark not defined. .... لومړی مطلب: د کوزدې د مرحلې د منفي دودونو اغېزې:

Error! Bookmark not defined. .... دوهم مطلب: د واده د مرحلې د منفي دودونو اغېزې:

Error! Bookmark not defined. .... درېیم مطلب: له واده وروسته د منفي دودونو اغېزې:

Error! Bookmark not defined. .... درېیم مبحث: د مخکېنيو دودونو شرعي او قانوني حیثیت

Error! Bookmark not defined. .... لومړی مطلب: د کوزدې د مرحلې د منفي دودونو شرعي او قانوني حیثیت: .
defined.

Error! Bookmark not defined. .... لومړی: د کوزدې د مرحلې د منفي دودونو شرعي حیثیت:

Error! Bookmark not defined. .... دوهم: د کوزدې د مرحلې د منفي دودونو قانوني حیثیت:

Error! Bookmark not defined. .... دوهم مطلب: د واده د مرحلې د منفي دودونو شرعي او قانوني حیثیت: .
defined.

Error! Bookmark not defined. .... لومړی: د واده د مرحلې د منفي دودونو شرعي حیثیت:

Error! Bookmark not defined. .... دوهم: د واده د مرحلې د منفي دودونو قانوني حیثیت:

Error! Bookmark not defined. .... درېیم مطلب: له واده وروسته د منفي دودونو شرعي او قانوني حیثیت: .
defined.

Error! Bookmark not defined. .... لومړی: له واده څخه وروسته د منفي دودونو شرعي حیثیت:

Error! Bookmark not defined. .... دوهم: له واده څخه وروسته د منفي دودونو قانوني حیثیت:

1 ..... خاتمه او پایله

2 ..... وړاندیزونه:

Error! Bookmark not defined. .... د ځینو اعلامو معرفي او پېژندنه

Error! Bookmark not defined. .... د آیتونو لړلیک

Error! Bookmark not defined. .... د احادیثو لړلیک

Error! Bookmark not defined. .... مراجع

خاتمه او پایله

لکه څرنگه چې پلان شوي وه په دې ليکنه کې په افغاني ټولنه کې پر کورني ژوندانه کې له واده وړاندې د واده پر وخت او له واده څخه وروسته هغه دودونه چې له ډېر پخوا دود دي، د مرکو، پوښتن پانو او خپلو سترگو ليدلي حال په واسطه راټول کړي شي چې الحمدلله د مختلفو سفرونو په جريان کې د هېواد د مختلفو قومونو دودونه راټول کړل شول.

په دې کوبښ سره زما اصلي هدف پر افغاني ټولنه کې پر ودونو د دودونو اغيزې وي چې ددې کوبښ په پايله او نتيجه دې ته ورسېده چې پر افغاني ټولنه کې د واده په مختلفو مرحلو کې مختلف دودونه شتون لري چې په دې دودونو کې د واده په ټولو مرحلو کې داسې دودونه شتون لري چې مثبت او ښه دودونه دي، چې د دې دودونو ښې اغيزې په دې ټولنه کې ودونه آسانه کړي او کورنۍ ژوند ورسره په ښه شکل پر مخ تللی دی او د دواړو کورنيو روابطو، تعامل او ژوند ورسره وده کړې ده. او د داسې مثبتو او ښو دودونو په اړه اسلامي شريعت هم د هغو د ټينگښت، قوت او حفاظت سپارښتنه کوي او همدارنگه د افغانستان مدني قانون هم د داسې دودونو د پرځای کولو لپاره مواد لري، ځکه اسلامي شريعت او مدني قانون د ټولني ښېرازي، مصالح او ښه ژوند غواړي.

خو متاسفانه په دې تلاش او کوبښ کې دا پایله او نتيجه په لاس راغله چې زمونږ په دې ټولنه کې يو زيات شمير ناوړه دودونه په ودونو کې شتون لري چې له يوه اړخه هغه اسلامي شريعت ردوي او همدارنگه مدني قانون هم د داسې ناوړه دودونو د پرېښودلو امر کوي او سرغړونکو ته يې سزا هم تعيين کړې ده او له بله اړخه د واده، کورنۍ او افرادو مصالح هم دا غوښتنه کوي چې له داسې ناوړه دودونو څخه خپله ټولنه خلاصه کړو.

او په بل اړخ کې دا نتيجه او پایله هم په لاس راغله چې په فرد، کورنۍ، او ټولنه باندې د دې ناوړه دودونو اغيزې ډېرې ناوړه دي، افراد مجبور شوي دي چې خپل کور، وطن او خپله خاوره پرېږدي تر څو د هغو ناوړه دودونو پوره کولو لپاره مال پيدا کړي او همدارنگه د دې وړې کورنۍ ژوند يې له مشکلاتو سره مخامخ کړی دی او همدارنگه يې د دواړو کورنيو روابطو، تعامل او ژوند په ځينو وختونو له سختو مشکلاتو او ستونزو سره مخامخ کړی دی.

او د دې ليکلي په پای کې دا نتيجه په لاس راغله چې په هر قوم او ځای کې چې کوم دود شتون لري که هغه ښه وي او که بد وي، د ځايي خلکو پکې ونډه شته چې ښه دود ته خلک تشويق شوي او له ناوړه دود څخه د خلکو د خلاصو لپاره هم تبليغات شوي دي خو بل طرف چې په کوم ځای کې ناوړه دودونه شتون لري په هغو کې هم ځايي خلکو ته مسؤليت راجع کېږي.

وړاندیزونه:

- 1) عامو خلکو ته: زما دا لیکنه ولولي هر څومره چې ورڅخه مستفید شول په دعاوو کې مې یاد وساتې او که کومه خطا او غلطې راڅخه شوي وي هغه دې را په گوته کړي.
- 2) علماؤ ته: زموږ د ټولني د فلاح لپاره د ولس دیني پوهاوی زیات کړي تر څو د کورنیو په جوړښت او د کورني ژوند مشکلات له منځه لاړ شي.
- 3) قومي مشرانو ته: تاسو په خپله ساحه کې مه رول او مسئولیت لرئ د ناوړه دودونو په له منځه وړلو کې قدم پورته کړئ او بنو دودونو ته خلک تشویق کړئ.
- 4) دا چې دا موضوع ډېره لویه او پراخه ده که چېرې د پوهنتون اداره نور محصلین په دې وگماري چې په دې موضوع کې د قانون له اړخه تفصیلي لیکنه وشي او یا هم د دې موضوع په یوه برخه لکه: د کوژدې د مرحلې دودونه، د واده د مرحلې دودونه او له واده وروسته دودونو په اړه مستقلة لیکنه وشي.
- 5) دا چې موضوع ډېره لویه ده که چېرې د پوهنتون نور محصلین په دې وگمارل شي چې د دې موضوع قانوني اړخ په تفصیل سره بیان کړي.
- 6) که یوازې د کوژدې د مرحلې په منفي او مثبتو دودونو باندې یو ځانگړې لیکنه وشي، همدارنگه د واده د مرحلې په مثبتو او منفي دودونو ځانگړې او له واده څخه وروسته په منفي او مثبتو دودونو ځانگړې لیکنه وشي نو موضوع به ښه روښانه شي.
- 7) همدارنگه کېدای شي چې د یوه سمت او زون په مختلفو دودونو ځانگړی بحث وشي او یا د یوه قوم په مختلفو دودونو ځانگړی بحث شوي، نو د موضوع ټولې برخې به روښانه شي.

بخاطر دسترسی به متن کامل این تحقیق مراجعه شود به:

پوهنتون سلام، کتابخانه مرکزی چهار راهی گل سرخ، سرک کولوله پشته

و یا هم به ایمیل آدرس ذیل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af